

La problemàtica de la freqüentació del medi
natural a la Regió Metropolitana de Barcelona
Estudi a través de la realitat del Montseny (Vallès Oriental)

Document de retorn

Gener-Març 2021

Treball elaborat per:

Sigrid Muñiz San Martín (CST)

Amb el suport de:

Llorenç Planagumà (CST), Nel·la Saborit (PEMB) i Irene Navarro (PEMB).

En el marc de col·laboració entre el Centre per a la Sostenibilitat Territorial (CST) i el Pla Estratègic Metropolità (PEMB). *“Acció conjunta d’identificació, debat i recollida de propostes sobre conflictes territorials metropolitans. Dins del Procés Barcelona Demà. Compromís Metropolità 2030”.*

La problemàtica de la freqüentació del medi natural a la Regió Metropolitana de Barcelona. Estudi a través de la realitat del Vallès Oriental.

INTRODUCCIÓ

És àmpliament sabut i demostrat científicament que la natura exerceix un efecte beneficiós sobre les persones, tant a nivell físic com mental, emocional i espiritual. De fet, la necessitat d'estar amb contacte amb la natura es va fer especialment palesa durant el període de desconfinament del passat 2020. L'afluència de gent als espais protegits més emblemàtics de Catalunya va ser massiva i va confirmar una tendència que ja feia anys que es detectava: la creixent freqüentació del medi natural i els problemes que això comporta.

En les darreres dècades hi ha hagut una generalització de l'ús dels espais naturals i oberts (camps, platges...) que ha fet créixer la demanda de més "verd" i de gaudir d'espais menys artificialitzats. Un fenomen que, no obstant, també ha generat conflictes. Segons el perfil dels visitants i de les seves motivacions, de la capacitat d'acollida i necessitats de conservació dels mateixos espais, de les activitats que es fan, dels sectors implicats i de les històries de relació entre persones i medi, l'arribada de visitants pot esdevenir una experiència enriquidora o un factor generador de conflictes.

Sembla clar que un dels dilemes fonamentals és com garantir el dret universal d'accés a la natura sense que això vagi en detriment del propi espai natural (i del sistema socioeconòmic necessàriament vinculat). Un dilema, però, que no només té a veure amb la gestió i l'ordenació d'activitats i zones, sinó també amb qüestions tan profundes com quina cosmovisió tenim, com ens volem relacionar com a societat amb la natura, etc.

Alhora, la problemàtica sobre la freqüentació del medi natural i els espais oberts ens desperta altres preguntes. Com per exemple; per què les persones que viuen a les ciutats presenten "trastorns per dèficit de naturalesa"? Per què hi ha un problema de mobilitat i de vehicle privat quan parlem d'ús del medi natural? Per què hi ha hostilitat entre visitants i residents/propietaris? Per què predomina la imatge a l'experiència? Com encaixat tot plegat en la matriu territorial? Comprendre la naturalesa d'aquest fenomen i els aspectes que hi estan relacionats es presenta com una demanda necessària per abordar la qüestió.

OBJECTIUS

- 1) Detectar els reptes principals que té l'ús públic del espais naturals, i quins conflictes i debats hi estan associats.
- 2) Conèixer amb més profunditat la situació del Parc Natural del Montseny (al Vallès Oriental) com a cas paradigmàtic d'aquesta problemàtica.
- 3) Identificar els actors protagonistes d'aquesta problemàtica i recollir algunes de les seves propostes/visions.

METODOLOGIA

Plantejament metodològic

Per tal de conèixer amb més concreció amb quins reptes ens enfrontem en la situació actual, s'opta per analitzar la problemàtica en una sola comarca de la RMB. En aquest cas, el Vallès Oriental i, més específicament, en el Parc Natural del Montseny. D'altra banda, tot i que la freqüentació al medi natural sigui una problemàtica que afecta a diferents tipologies d'espais (espais oberts, zones agrícoles, espais naturals de tota condició i diversitat), l'àmbit d'estudi s'ha focalitzat en els espais naturals protegits.

En qualsevol cas, es manté la visió global de la RMB (i de Catalunya) per a qüestions més generalistes i per a aspectes que són comuns a tot el context català.

Mètodes de recerca

- Recerca documental i webgrafia: Es revisen documents oficials, estudis/informes diversos i informació de la xarxa per tal de contextualitzar la problemàtica, fer un anàlisi previ i identificar els actors clau a entrevistar.
- Entrevistes: A partir del coneixement anterior i la consulta a persones de la xarxa de contactes del CST, es selecciona una sèrie de persones amb les que poder dialogar i preguntar diferents aspectes relacionats amb la problemàtica de la freqüentació al medi natural. Un cop contactades i confirmades, s'elabora un guió d'entrevista. Finalment, es processa i s'analitza tot el material recollit.

Les entrevistes realitzades han estat:

Persona	Descripció	Data reunió
Lluís Pagespetit Blancafórt	Director de viladraueducacio.com i President de l'Associació d'Empresaris Turístics del Montseny	10-2-2021
Xavier Basora Roca	Ambientòleg i comunicador especialitzat en ecoturisme. Espai TReS (www.espaitres.net)	12-2-2021
Carles Lumeras	President de la Coordinadora per a la Salvaguarda del Montseny	17-2-2021

RESULTATS: CONFLICTES

En el següent quadre, es llisten els episodis d'elevada aflluència de visitants que s'han detectat en determinats espais naturals. Són indrets que han aparegut als mitjans de comunicació durant el passat 2020, però, que mostren situacions que ja havien estat problemàtiques en anys anteriors. Com afirma Estela Farias; "L'aflluència als espais naturals [a Catalunya] portava ja un temps creixent de forma continuada, al voltant d'un 3% anual"¹.

La freqüentació² quan és massa elevada genera problemes similars arreu. En la majoria dels episodis detectats, s'assenyalen incidències com: massificació de punts emblemàtics, banys no

¹ <https://www.eltamps.cat/article/11703/rambles-buides-muntanyes-planes>

² Entenem per freqüentació la "suma de les visites durant un període de temps a un espai natural protegit o a alguna de les zones que el conformen" ("Conceptos de uso público en los espacios naturales protegidos" Manual Europarc, 2005, p.64).

autoritzats, gossos sense lligar, acumulació de deixalles fora dels punts de recollida i altres comportaments incívics, menor utilització dels itineraris i les indicacions, activitats de circulació motoritzada recreativa amb comportaments poc respectuosos, pernoctació en zones no habilitades, etc³.

En la majoria de casos, aquestes situacions han desembocat en conflicte; alguns de menor abast (queixes, problemes de convivència...) i d'altres de major magnitud (mobilització ciutadana, actuacions de les administracions responsables...). I la majoria contenen una o varies de les categories explicatives que apunta Soler Insa (2002)⁴; 1) degradació del medi i de la pròpia experiència del visitant, 2) afectació d'interessos econòmics o patrimonials de propietaris o habitants de l'espai protegit i el seu entorn i 3) la incompatibilitat entre modalitats diferents de lleure que tenen usuaris amb unes exigències molt diverses.

En relació a la RMB⁵, el conflicte ambiental-territorial⁶ més significatiu ha estat al parc natural del Montseny (principalment, en la vessant del Vallès Oriental), raó per la qual s'ha estudiat amb major profunditat.

CONFLICTE	Fonts d'informació	Localització
P.N Montseny	https://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/1338161-el-parc-del-montseny-voreja-el-col-lapse-per-exces-de-visitants.html https://www.naciodigital.cat/baixmontseny/noticia/14781/veins-entitats-ecologistes-protesten-massificacio-parc-natural-montseny?rlc=an	Vallès Oriental, RMB
P.N Collserola	https://beteve.cat/medi-ambient/massificacio-espais-naturals-collserola-covid/	RMB
P.N Sant Llorenç de Munt i l'Obac	https://www.diaridegirona.cat/catalunya/2020/10/22/generalitat-diu-prou-limitara-lacces/1069457.html	RMB
P.N. Alt Pirineu (Pica d'Estats, pic Sotllo i Sant Joan de l'Erm)	https://www.ccma.cat/324/cues-i-aglomeracions-sense-mascareta-per-pujar-a-la-pica-destats/noticia/3046557/	Pallars Sobirà i Alt Urgell
P.N Cadí-Moixeró	https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/388231/sis-espais-naturals-catalunya-han-doblat-nombre-visitants-aquest-estiu	Cerdanya, Alt Urgell i Berguedà
Riera de Merlès	https://directa.cat/la-riera-de-merles-entre-la-massificacio-turistica-i-les-restriccions-sanitaries/	Ripollès, Berguedà, Osona i Bages
Entorns de Sant Pere de Torelló	https://el9nou.cat/osona-ripolles/actualitat/video-mes-de-200-vehicles-a-lentorn-de-bracons/	Osona
Pedraforca,	https://www.ccma.cat/324/augmenten-els-rescats-a-la-	Berguedà

³ <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/388231/sis-espais-naturals-catalunya-han-doblat-nombre-visitants-aquest-estiu>

⁴ Soler Insa, J. (2002): Els espais naturals com a objecte de consum: El cas del Parc Natural del Montseny.

⁵ Fora de la RMB, també és significatiu el conflicte entorn als Empedrats al Berguedà (tal com exposa el Grup de Defensa de la Natura del Berguedà).

⁶ Entenem com a conflicte ambiental-territorial totes aquelles disputes socials de caràcter públic, en les que existeix una component ambiental i territorial central. Són conflictes multipart, que transcendeixen lo individual i involucren accions col·lectives, i tenen a veure amb intervencions que promouen o permeten les administracions (Muñiz, S. (2012): "“Conflictividad ambiental y territorial: un área de investigación en construcción. Aproximaciones al caso catalán”. Documents d'Anàlisi Geogràfica 2012, vol. 58/3 481-496).

Empedrats, la Baells	muntanya-fan-el-pedraforca-com-qui-va-al-tibidabo/noticia/3035095/#origen=notirelacionada https://www.regio7.cat/fet-divers/2020/10/14/massificacio-al-bergueda-obliga-estudiar/636198.html	
P.N Montserrat	https://www.elnacional.cat/es/salud/nuevo-colapso-parques-naturales-montserrat-congost-de-mont-rebei_550257_102.html	Anoia, Bages, Baix Llobregat
P.N. del Cap de Creus, Platges Costa Brava	https://www.lavanguardia.com/local/girona/20210216/6249819/cap-creus-reordena-accesos-masificacion.html	Alt Empordà, costa de Girona
Torrent de la Cabana, Capçaleres Ter-Freser	http://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/773791-la-massificacio-al-torrent-de-la-cabana-de-campdevanol-obliga-a-tancar-un-parquing-de-200-cotxes.html	Ripollès
Monestir de Poblet	https://www.ara.cat/societat/ple-total-visitants-parcs-naturals-coronavirus-turisme_1_1049602.html	Conca de Barberà
P.N de Els Ports de Beseit	https://www.setmanarilebre.cat/noticia/123997/el-delta-de-lebre-i-els-ports-reben-mes-del-doble-dusuaris-aquest-estiu-com-molts-espais-n	Montsià, Baix Ebre i Terra Alta
P.N. del Delta de l'Ebre	(ibid)	Montsià i Baix Ebre

RESULTATS: ACTORS IMPLICATS EN EL GAUDI I CONSERVACIÓ DEL MEDI NATURAL

ACTORS		
Tipus		Descripció/ Actors concrets per al Montseny
Administració pública	Policy	Autonòmica: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat. Agència Catalana de Turisme. Mossos d'esquadra, Agents Rurals. Metropolitana-Comarcal: Diputació de Barcelona, Diputació de Girona, Òrgan gestor del Parc Natural del Montseny i de la Reserva de la Biosfera. Local: Ajuntaments.
Sector turístic	Economy	Hotels restaurants, bars, residències, cases de colònies, turisme rural, càmpings, establiments de venda de productes artesans... Empreses de promoció turística Associació d'Empresaris Turístics del Montseny
Sector de la propietat forestal	Economy	Associació de propietaris del Montseny. ADF (Associacions de Defensa Forestal): propietaris forestals + Ajuntaments.
Sector agrícola	Economy	Cases de pagès, explotacions agrícoles i ramaderes / sindicat de petits agricultors i ramaders del Montseny.
Entitats socials, associacions de veïns, ONGs, Plataformes ciutadanes	Citizenship	Associacions ecologistes i de protecció de la natura: Coordinadora per la Salvaguarda del Montseny, NIUS, DEPANA, Ecologistes en Acció, etc. Associacions de veïns i/o plataformes veïnals (per exemple, Plataforma SOS Montseny). Entitats culturals (Amics del Montseny...). Clubs esportius (associacions excursionistes, clubs ciclistes...).
Centres d'educació i de recerca	Science, Education	Equipaments pedagògics: Escoles de natura (Can Lleonart, la Traüna, El Polell, la Rectoria de Vallcàrquera...). Escoles, instituts i universitats públiques i privades. Museu Etnològic del Montseny, La Gabella d'Arbúcies, el Centre Cultural Europeu de la Natura de Viladrau...

RESULTATS: ASPECTES CLAU A TENIR EN COMPTE

La comprensió del propi fenomen de la hiperfreqüentació

La freqüentació es defineix, en aquest context, com la “suma de les visites, durant un període de temps, a un espai natural protegit o a alguna de les zones que el conformen”⁷. Una variable que es sol descriure a partir de dos elements: 1) les pautes de freqüentació (duració de la visita, estacionalitat, freqüència...) i 2) el perfil del visitant (edat, sexe, procedència, nivell d'estudis, ocupació, característiques del grup, motiu, activitats realitzades, llocs visitats, expectatives, grau de satisfacció i demandes, conducta, percepció de la massificació).

L'interès per conèixer amb més deteniment *la freqüentació* d'un determinat espai natural sorgeix de la creixent pressió d'ús públic que pateixen aquests espais. Una pressió que desvetlla el potencial problemàtic de l'afluència de visitants i que *esdevé una variable clau a l'hora de determinar la gestió d'ús públic dels espais naturals*. En aquest sentit, i entenent que la presència humana en l'entorn natural no és en sí mateixa conflictiva, *és pertinent preguntar-se: quan la freqüentació esdevé un problema?*

S'ha detectat que l'impacte de l'afluència de persones a un espai natural *depèn*, en termes generals, de:

- *L'espai i la seva capacitat d'acollida* (el paratge natural concret) [el On]
- *El nombre de persones* (la concentració de visitants) [el Quant]
- *L'activitat que es realitza o l'ús públic que se'n fa* [el Què]
- *El comportament i la manera d'estar en l'espai natural* [el Com]

Per tant, la presència de visitants pot esdevenir un problema en funció de cada una d'aquestes variables. Hi ha marcs conceptuals, eines metodològiques i informació que ajuden a conèixer aquests aspectes, però, no sempre són fàcils d'aplicar o no hi ha homogeneïtat de criteris o no es tenen les dades necessàries.

Per exemple, quan es treballa amb el *concepte de capacitat d'acollida* (del lloc). És a dir, quan es calcula el “nombre màxim d'usuaris que una àrea pot suportar amb el menor impacte ecològic i el major nivell de satisfacció possible dels visitants”⁸. Una variable que, alhora, es pot subdividir en les següents categories:

- * Física (característiques espacials del lloc; dimensions, dificultat de trànsit, i dels serveis o equipaments existents)
- * Ecològica (resiliència del ecosistema, capacitat de càrrega, sensibilitat/fragilitat...)
- * Psicològica (acollida del lloc per permetre al visitant una experiència satisfactòria)
- * Local (nivell de tolerància de la població de destí per assimilar de forma adequada els canvis derivats de les activitats dels visitants).

⁷ http://www.redeuroparc.org/system/files/shared/manual_1.pdf (“Conceptos de uso público en los espacios naturales protegidos” Manual Europarc, 2005, p.64).

⁸ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf (“Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos”, p.27).

- * Econòmica (capacitat del destí per absorbir les activitats turístiques sense que s'exclouin altres activitats econòmiques d'interès).

Un concepte *que resulta més complex del que es podria pensar, sobretot, en la seva aplicació pràctica*⁹. Per exemple, s'han de tenir en compte les persones que valoren molt la tranquil·litat per a calcular la capacitat d'acollida psicològica? Com s'integren les diferents percepcions que té la població local del visitant? Com saber si el turisme és la causa o la conseqüència de la pèrdua d'altres activitats econòmiques? Com s'incorpora en el càlcul les diferents maneres que tenen els responsables públics de lidiar amb el problema?

En aquest sentit, cal tenir en compte que:

- *Definir quan hi ha una excessiva freqüentació no està exempt de conflictes de valor.* Per exemple, hi ha components per calcular "la capacitat d'acollida més objectius, com ara quantes persones poden passar al dia per un itinerari sense erosió excessiva, i d'altres més subjectius, com el fet que la massificació de determinats indrets fa que la vista no sigui agradable"¹⁰.
- *No sempre està disponible (o no està actualitzada) la informació necessària per valorar el nivell adequat de visitants.* No sempre es coneixen els impactes reals i potencials dels visitants per cada àrea i/o tipus d'activitat, o es fan estudis regulars que permetin fer un seguiment dels perfils i pautes de freqüentació.

En relació a l'ús públic, s'analitza la motivació dels visitants i el tipus d'activitats que realitzen. Una classificació interessant per explicar aquesta qüestió és la que s'empra en l'àmbit del turisme de natura (Com.pers.):

- * L'ecoturisme, en el que la motivació principal és observar, conèixer, aprendre, fotografiar... sobre el medi natural.
- * El turisme actiu, en el que la motivació és fer una pràctica esportiva, física, de risc (escalar, barranquisme, corre...) i on la natura és l'escenari (no és l'objecte de la seva activitat).
- * El turisme d'esbarjo; que vol passar el dia a la natura, passar un dia diferent.. persones que van a banyar-se en un riu, a fer un pícnic, una ruta en cotxe...

Es diu que els conflictes principals venen de l'actiu i de l'esbarjo. "No és el mateix les activitats contemplatives, que les esportives i ja no et dic les que comporten vehicles motoritzats (que fan soroll, poder erosió molt elevat...). Normalment, les activitats ecoturístiques, si estan ben fetes, ja intenten que siguin lo menys impactant possibles" (Com.pers). En aquest sentit, *s'evidencia que hi ha activitats que generen més impacte que altres. Però, és senzill fer aquesta gradació més enllà de les diferències més evidents?* Per exemple, per al Montseny hi ha quòrum sobre el fet que una de les activitats amb més impacte és la circulació motoritzada per pistes no asfaltades. Però, hi ha consens amb la resta? Alguns alerten del greu impacte

⁹ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.23).

¹⁰ <http://blog.creaf.cat/coneixement/parlem-dels-impactes-del-lleure-sobre-el-medi-natural/>

d'acampades il·legals de tendes i mòbils-homes en zones protegides (SOS Montseny) i d'altres de l'impacte de les activitats de recol·lecció i les activitats de neu (Pla d'ús públic, 2007)¹¹.

Molt relacionat amb això, està el *com es duen a terme aquestes activitats*. Des d'aquest prisma, hi ha actituds inapropiades en totes les tipologies de turisme, tot i que els perfils d'ecoturisme tenen un grau de conscienciació major. Un aspecte que *no és banal en la percepció de l'impacte i de l'afluència de visitants*. Com ens explica una de les persones entrevistades en relació al conflicte registrat al juny de 2020 al Montseny: "Quan l'any passat va saltar a la premsa, com si fos la gran explosió de turistes mai vista. No és cert, això ja fa anys que passa. El que sí ha estat diferent és l'actitud amb la que alguna d'aquesta gent ha vingut, sobretot, de considerar que aquest espai protegit i les carreteres que l'atravesen són zones de proves de velocitat... i aquesta va ser la qüestió. La freqüentació, segurament, no hi va haver tanta diferència".

Pel que fa a la probabilitat de tenir una concentració de visitants elevada (i per tant, que augmenti el risc de massificació i d'impacte en el medi natural) depèn de¹²:

- El context turístic i geogràfic
- L'accessibilitat (la facilitat d'arribar)¹³
- L'espectacularitat visual i altres qualitats desitjades (com espais d'aigua a l'estiu)
- La divulgació que se'n fa

Quant al context turístic i geogràfic, hi ha diferents consideracions a tenir en compte:

- Qüestions legals com si està protegit o no, el tipus de figura de protecció, la titularitat. "La simple declaració d'un espai natural com a protegit contribueix a crear una imatge de qualitat del mateix i el converteix en un potent focus d'atracció per a la societat"¹⁴.
- Circumstàncies al voltant de l'espai, per exemple, si es troba en una comarca turística o si està proper a una gran ciutat, que fan que el públic potencial sigui major. "La generalització de l'ús dels espais naturals, els hi confereix un caràcter de servei públic, en especial en l'àmbit territorial metropolitana" (Soler Insa, 2002 p.6).

En relació a la divulgació dels espais naturals, el debat està obert: quin grau de responsabilitat té la difusió de determinats paratges en la seva massificació? Com caldria fer aquesta difusió? És adequat promocionar els espais naturals protegits? Alguns dels acords al respecte són:

- *Els mitjans de comunicació amb una audiència major* (grans mitjans, webs o blogs amb un gran nombre de seguidors...) *tenen una capacitat major d'influir en l'afluència de visitants*. "No són els 4 llibres que s'han fet. Hi havia zones que ja es veia venir que

¹¹ <https://parcs.diba.cat/es/web/montseny/pla-d-us-public>

¹² <https://blogs.descobrir.cat/perterramariaire/2017/03/11/blogs-xarxes-i-massificacio-de-paratges-naturals/>

¹³ "L'accessibilitat influeix molt, tot i que hi ha excepcions: la Pica d'Estats és molt inaccessible, però, està massificada, perquè és una icona brutal" (Com.pers.).

¹⁴ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.10).

hi hauria massificació: zones que han sortit als mitjans i el boca-orella ho ha estès molt ràpidament, més que si s'haguessin posat uns cartells" (Com. pers).

- *Els organismes de promoció turística tenen un paper molt important en posar de moda un paratge de manera intencional. Poden pagar als mitjans de comunicació perquè expliquin un determinat paratge, però, també tenen altres canals (webs oficials, anuncis...).*
- *Reivindicar una divulgació responsable que no doni a conèixer itineraris per indrets naturals sensibles i/o que també faci sensibilització ambiental (informar sobre què es pot fer i què no, formar en la interpretació del medi...).*

Sigui com vulgui; *concloure que hi ha hiperfreqüentació en un espai natural protegit no és quelcom automàtic ni generalitzable a tot moment, ús i lloc.* La pròpia definició del concepte i la diversitat de situacions que es poden donar en funció del paratge, el nombre de persones, i com i què es fa, obliguen a fer una descripció més acurada del fenomen per episodis concrets.

El Montseny i els seus visitants

El parc natural del Montseny, ja al 2007, era l'espai natural que rebia un major nombre de visitants de tot Catalunya i de l'estat espanyol (Pla d'Ús Públic). Algunes de les raons que explicarien aquest fet són: 1) la seva condició de "protegit"; el PN del Montseny va ser un dels primers a ser declarats com a tal a Catalunya (1977-78). 2) El seu emplaçament periurbà que el fa accessible a un radi de 1h-1h i ½ des de Barcelona o a 30 minuts des d'algunes ciutats vallesanes. Especialment si tenim en compte que la RMB és un dels espais on els processos d'artificialització han assolit un grau més alt (Soler Insa, 2002, p.4). 3) La importància del moviment excursionista català iniciat el 1886 amb Artur Osona que "descobreix" el Montseny i el fa valer enormement (Catàleg del Paisatge RMB, p.501). I, 4) segurament, consideracions personals dels propis visitants.

L'excessiva freqüentació d'aquest espai (i la seva tendència a l'alça) és un fenomen detectat des de fa més de 20 anys en el Montseny, sobretot, en determinats punts com el Turó de l'Home o com la sortida de l'AP-7 a Sant Celoni (ja que, aproximadament, un 70% dels visitants accedeixen al parc per aquesta "porta").

El perfil predominant dels visitants són grups familiars o petits grups, majoritàriament, de caps de setmana que fan visites de menys d'un dia i que tenen un alt grau de reincidència. En un 80% arriben en cotxe particular provinents principalment de l'AMB i de les tres comarques que formen part del parc. I els pics d'afluència es donen a la primavera i a la tardor.

"Al Montseny el turisme més majoritari és el d'esbarjo: anem a collir castanyes, a fer un passeig a Santa fer, a fer un pícnic... Turisme actiu n'hi ha i també ecoturisme, però, no seria el parc natural on hi ha més" (Com.pers).

Hi ha consideracions diverses sobre el problema de la freqüentació en relació a la seva importància i evolució, sobre els impactes, sobre com es gestiona..., però, la majoria d'entrevistats estan d'acord que un dels problemes fonamentals és que el gruix de la gent es concentra en pocs llocs. Indrets que s'han senyalitzat, on es poden deixar els cotxes i que solen ser delicats des del punt de vista ecològic.

Debats:

- **Quina és la capacitat d'acollida de l'espai natural i quina hauria de ser:** quines variables és més important tenir en compte per al seu càlcul? Fins a quin punt “el què” i “el com” són clau? Quina valoració es fa de la situació de freqüentació segons els diferents agents? Volem augmentar la capacitat de l'espai natural de rebre més persones? És positiu per a millorar la convivència augmentar el sentiment d'acollida de la gent que viu en l'espai natural?

Propostes-Desafiaments:

- Incorporar processos d'avaluació multicriteri que tinguin en compte les diverses variables, coneixements i valoracions que incorpora el càlcul de la capacitat d'acollida d'un espai.
- Identificar quines àrees són més adequades per a determinades activitats i volums de persones (zonificació), per poder donar cabuda a les diverses formes d'ús públic del medi natural i no comprometre la conservació de l'espai.
- Disposar d'estudis que donin informació actualitzada i específica per a paratges concrets i que ajudin a generar un diagnòstic més complert del fenomen de la freqüentació (monitorització, control d'impactes, etc.).
- Donar a conèixer (reconèixer) els valors naturals i culturals d'un espai, evitant els efectes adversos que això pugui generar (per exemple, fent una divulgació responsable i incidint en l'educació i sensibilització ambiental).
- Prestar més atenció als promotors turístics (tant públics com privats) i millorar el seu encaix en el sector que treballa la qüestió de l'ús públic del medi natural.

El binomi ús públic-conservació de la natura

Els espais naturals es troben, avui en dia, amb un reguitzell de problemàtiques que demanen atenció: adaptació al canvi climàtic, pressió urbanística, manca de recursos i de capacitat de gestió, impactes de les activitats econòmiques que s'hi realitzen, etc. Entre aquests reptes està el de la hiperfreqüentació, el qual pot tenir una importància relativa diferent segons el lloc, però, que sempre està latent en les consideracions sobre l'ús públic d'aquests espais.

I, de fet, parlar d'espais naturals, i especialment, d'espais naturals protegits, implica inevitablement parlar d'ús públic. Es pot dir que, ja en els seus orígens, la protecció és una idea dels visitants. La declaració del Parc Nacional de Yellowstone (1972, EUA), que es considera el punt de partida del pensament conservacionista actual, proposava la seva conservació per a “reservar un porció de territori destinat a parc públic i zona recreativa”¹⁵. Una vinculació conceptual que s'intensifica quan els espais naturals es posen a l'abast del conjunt de la població i es generalitza el seu ús. I, com ens explica Soler Insa (2002), quan apareix una nova productivitat de l'espai –el turisme d'interior– que s'utilitza com a argument per a la seva protecció.

¹⁵ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf (“Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos”, p.10).

El binomi *ús públic-conservació de la natura* també apareix reconegut en el propi articulat legal de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (2006). En l'Article 27 estableix que "totes les persones tenen dret a gaudir dels recursos naturals i del paisatge en condicions d'igualtat, i tenen el deure de fer-ne un ús responsable i evitar-ne el malbaratament". Igualment, en l'Article 46 diu que "els poders públics han de fer efectives les condicions per a la preservació de la natura i la biodiversitat (...) i han d'establir les condicions que permetin a totes les persones el gaudi del patrimoni natural i paisatgístic".

En aquest sentit, *és important tenir en compte la influència mútua que exerceixen aquests dos conceptes*. És a dir, com influeix el concepte d'ús públic en la manera d'entendre i intervenir en un espai natural i com influeix la nostra concepció del conservacionisme en l'ús públic que es dona en aquest espai.

Per exemple, la pròpia idea d'ús públic, depèn com s'abordi, pot tenir repercussions no desitjades sobre l'espai natural:

- *En la voluntat de reivindicar la conservació de la natura a través del reconeixement dels beneficis que té per a les persones, hi ha el perill que s'emfatitzi en excés la visió utilitarista i instrumental de la natura*. La presa de consciència sobre els serveis ecosistèmics (serveis d'aprovisionament, de regulació, culturals, de suport...que un ecosistema aporta a la societat) és fonamental per comprendre i valorar l'entorn natural. Però, també és cert que aquest reconeixement pot arribar a eclipsar el valor existencial que té per sí mateix (el dret de ser i viure independentment del profit que en puguem treure socialment), ja sigui perquè només el veiem per la seva funció o perquè tractem de quantificar-ho i el buidem del seu veritable valor.
- La necessitat i voluntat de les persones de gaudir de la natura, que "es mostra cada vegada més" (com. pers), impulsa la necessitat de recuperació i restauració d'espais naturals degradats i reafirma l'existència d'àrees naturals protegides. Però, *en funció de quina visió es tingui del que significa gaudir de la natura, la intervenció respectarà més o menys la pròpia naturalesa i necessitats de l'ecosistema*. Si predomina una visió urbana de relació amb el món natural en el que és important la facilitat d'accés i la seguretat humana, hi ha el perill d'enjardinar els espais naturals (com ha succeït en determinats "parcs fluvials").
- *Concebre l'ús públic com a una eina per a la conservació de les àrees protegides* permet adoptar una visió positiva (tan necessària) de la presència humana en el medi natural. Però, també és cert que aquesta concepció *magnificada pot fer-nos oblidar altres propostes de gestió o portar-nos a un monocultiu econòmic basat en la terciarització de l'espai*.

En la definició més acceptada d'ús públic per als espais naturals protegits, es diu que la provisió de serveis, activitats i equipaments per part de l'Administració per tal d'apropar els visitants als valors naturals i culturals del espai, s'ha de donar de manera ordenada, segura i

amb la garantia que es conservin, es comprenguin i s'apreciïn aquests valors a través de la informació, educació i interpretació del patrimoni¹⁶.

La majoria de persones que s'aproximen al medi natural busquen el contacte amb els seus valors naturals i/o culturals. Es diu que la majoria busquen moments de contacte, esbarjo i relaxació en la natura¹⁷. "Al final la gent el que vol és saltar i corre; un 10% va a veure un aspecte singular: un museu, on va viure el bandoler, etc. però, la resta el que vol és esbargir-se" (Com.pers). Però, com s'ha dit abans, no totes les visites a un entorn natural tenen les mateixes motivacions; hi ha persones amb interessos exclusivament esportius o que són poc receptius als valors dels recursos.

En aquest sentit, és important tenir en compte que no són el mateix les activitats d'ús públic que les activitats turístiques, en les que el visitant, a més, fa ús dels establiments turístics com allotjaments, restaurants, empreses d'activitat i agroalimentàries, etc. Tot i així, quan es parla de freqüentació al medi natural, solen estar implícits els visitants-turistes. I, per això, també es fa pertinent explorar el binomi turisme-conservació.

En principi, l'òrgan gestor del parc natural no té com a mandat promoure el turisme, sinó planificar i gestionar adequadament les activitats i equipaments d'ús públic i "planificar l'adequat desenvolupament de les característiques del territori i els seus instruments de planificació"¹⁸. I es diu que, en general, en la poca promoció que fan prefereixen fomentar fórmules turístiques respectuoses amb el medi natural com l'ecoturisme i diversificar l'oferta d'ús públic (Com.pers).

De totes maneres, en aquest context s'han detectat diferents aspectes que cal considerar:

- Tradicionalment, els òrgans de promoció turística de l'administració pública han treballat de forma separada als organismes gestors dels parcs. Uns òrgans que han tendit a promocionar les icones, els paratges emblemàtics... i que, amb aquest plantejament, han contribuït a la concentració de visitants.
- Alguns organismes gestors dels parcs naturals apliquen l'estratègia dels "pots de mel", és a dir, concentrar l'afluència en uns pocs punts i deixar la resta de l'espai més tranquil, en tant que es considera que ajuda a localitzar els impactes en llocs concrets i facilita el seu control.
- Les iniciatives per promoure un turisme compatible amb la conservació de l'espai natural no sempre tenen l'eficàcia esperada a l'hora de condicionar el gruix de la política del sector.
- Des d'alguns sectors, s'alerta de la distribució poc equitativa que es fa dels recursos públics, en la qual la promoció rep més atenció que altres àrees també claus pel turisme com l'educació i sensibilització ambiental (explicar que són els parcs naturals, com cal adreçar-se al medi natural...).

¹⁶ http://www.redeuroparc.org/system/files/shared/manual_1.pdf ("Conceptos de uso público en los espacios naturales protegidos" Manual Europarc, 2005, p.17).

¹⁷ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.21).

¹⁸ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.9).

— *El turisme com a activitat econòmica no sempre té un encaix equilibrat amb altres necessitats socioeconòmiques del territori o amb altres activitats que contribueixen a la seva conservació com les pròpies del sector primari.*

En general, els gestors dels espais protegits s'han preocupat per desenvolupar y aplicar diferents estratègies de planificació y gestió de l'ús públic¹⁹. Un altra cosa és com i quan es despleguen aquestes eines. Sabem que el coneixement sobre les dinàmiques de freqüentació i ús públic permet adoptar accions preventives per a la seva gestió i minimitzar la necessitat d'actuació quan el problema és més greu i hi ha menys marge de maniobra. Ara bé, la situació viscuda al 2020, deguda al confinament per la pandèmia del Covid-19, tot i que extraordinària i difícil de preveure, denota que no sempre s'ha treballat amb previsió ni s'han implementant els "plans" suficientment.

En aquest sentit, des de diferents sectors implicats es parla de *la importància de mimar el procés de planificació i decisió sobre l'ús públic, de ser capaços de prendre accions generals i, alhora, accions més concretes i de "cirurgia", de reconèixer en què ens hem equivocat i no tornar a repetir-ho* ("abans de fer una política de dispersió, detectar els espais més sensibles", "no cometre l'error de, per exemple, senyalar un castanyer monumental") i *de la idoneïtat de provar, aprendre, ajustar i tornar a provar.*

¹⁹ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.11).

La freqüentació del Montseny en el context general del parc natural

Una de les raons principals perquè la gent va al Montseny (i a altres espais naturals) és per sortir de la ciutat (respirar aire pur, llum del sol, gaudir de la natura). També, per fer excursions i descansar. Aparentment, les persones també van per menjar a restaurants, tot i que no és el motivador principal (tal com s'ha vist en l'episodi de massificació de la tardor 2020 quan els restaurants estaven tancats). I per practicar algun esport, tot i que no és tan significatiu com, per exemple, a Collserola (altres espais naturals més propers a les grans ciutats).

El Parc Natural del Montseny té una situació privilegiada, en tant que hi ha un òrgan gestor amb molts recursos, personal, anys de planificació, informació estudis i proves pilot.. però, que actualment té una situació d'incertesa que condiona la gestió de la freqüentació:

- *La manca d'una reglamentació clara** no permet tenir un marc referencial amb el que poder treballar en relació a la freqüentació i els usos.
- *La poca coordinació entre plans* (per exemple, no s'ha parlat de manera conjunta del Pla d'Ús Públic, el Pla de Mobilitat, el Pla d'Educació Ambiental, Pla de Dotacions...) dificulta la integració d'informació i la coordinació d'accions.
- *La falta d'un procés de treball explícit sobre quin és el model territorial que es vol potenciar* per a l'espai protegit, així que no hi ha un context consensuat que ajudi a prendre decisions coherents i amb visió de conjunt.
- *L'existència d'informació i estudis diversos que no s'han posat en comú ni contrastat o integrat suficientment*, no permet conèixer amb exactitud i seguretat la capacitat de càrrega ecològica de les diferents àrees ni el tipus de protecció que requereixen.

Una situació que afecta a la gestió del parc natural en general, el qual, val a dir, té diversos reptes, més enllà de la problemàtica de la freqüentació. Per exemple, els projectes d'infraestructures (l'obertura de nous accessos o l'ampliació de carreteres), les activitats extractives (com el cas de Lliquats Vegetals a Viladrau) o certes polítiques de l'administració (com, per exemple, el conflicte que hi hagut entre pagesos, ecologistes i el Departament d'Agricultura de la Generalitat per les fumigacions contra l'eruga del suro).

Com mostra el cas del Montseny, el binomi ús públic-conservació és molt important, però, no és l'únic ni el més significatiu a l'hora de determinar l'estat i la gestió d'un espai natural. A més, ens recorda que *la relació entre afluència de visitants i conservació natural també depèn de la situació global en la que es trobi el propi espai protegit (estat i reptes).*

* El TSJC va anul·lar el Pla Especial per a la Protecció del Medi Natural i del Paisatge de 2008 per problemes de forma, des d'aleshores no existeix aquest instrument. El Decret que havia de renovar la Llei del 1987 (d'aprovació del parc) per incorporar diferents figures de protecció com la Xarxa Natura 2000, els PEINs... dins dels límits, encara no s'ha aprovat. Per tant, no s'han actualitzat els límits del parc (quedant vigents els de 1987) ni s'han establert les figures elementals de protecció. La proposta de Llei (ILP) presentada tracta de donar resposta a aquesta situació (veure: https://salvaguardamontseny.cat/sites/default/files/2019-11/ILP%20MONTSENY_complerta_def.pdf).

Debats:

- **Quina orientació pública se li vol donar a l'espai natural:** compartim el mateix imaginari del que significa fer un ús públic del medi natural? L'activitat s'ha de plantejar com a espais de connexió (retorn i identificació amb la natura) i no de desconexió del món? Els espais naturals han de garantir el dret al lleure? Són valorats

i desitjats de la mateixa manera els diferents usos possibles (admiració de la monumentalitat paisatgística, actuacions d'educació ambiental, activitats recreatives i turístiques...)? Cal atraure només aquells visitants que venen pels valors de qualitat de l'espai natural?

- **Quin model de desenvolupament territorial es vol promoure en l'espai natural i com:** hauria de tenir el sector primari un paper protagonista? S'han de prioritzar només els criteris conservacionistes? Cal que hi hagi una intervenció pública explícita per condicionar el model socioeconòmic d'un espai natural protegit? Hi ha interferències entre uns sectors i els altres? És important tenir clar el model de desenvolupament abans de definir l'ús públic de l'espai natural? És l'ecoturisme la millor opció del binomi turisme-conservació? Caldria consensuar un model territorial en el que les diferents activitats econòmiques que contribueixen a la conservació i vida de l'espai naturals estiguessin ben compensades?

Propostes-Desafiaments:

- Canalitzar la necessitat de contacte i proximitat amb la natura, tant des del debat sobre ús públic-conservació com des de la reflexió general de com millorar la integració societat-natura (humanitzant l'entorn natural? naturalitzant el món humà?).
- Abordar la problemàtica de la hiperfreqüentació en el context general de l'espai natural, recordant les connexions que existeixen entre aquest fenomen i les dinàmiques socioeconòmiques del territori (terciarització, infraestructures, convivència amb altres usos, necessitats i estat de conservació, etc.).
- Orientar les polítiques de desenvolupament turístic de tal manera que creïn aliances amb el sector primari (per exemple, amb promoció i reforç mutu) i s'evitin dinàmiques que puguin empitjorar la situació de l'agricultura (com, per exemple, convertint les masies en hotels sense activitat agrària).

La mobilitat i l'accessibilitat entorn als espais naturals

A l'hora d'actuar sobre l'ús públic d'un espai natural hi ha diferents opcions. Per exemple, dispersar l'activitat o concentrar-la, tractar de minimitzar els impactes, prendre mesures dissuasòries, restaurar, senyalitzar, informar i comunicar.... En tot cas, és la regulació espacial i/o temporal de l'ús una de la mesura que sol rebre més atenció. I que, arran dels episodis de massificació de 2020, ha arribat a derivar en restriccions d'ús.

Es considera que la mobilitat i la regulació de l'accés a l'espai natural és una de les qüestions principals a tenir en compte quan es parla de freqüentació. De fet, un dels aspectes que genera més conflicte en diferents espais de la geografia catalana és l'impacte de l'ús del vehicle particular que accedeix a aquests espais (dificultats de trànsit, contaminació, risc d'accidents, inseguretat, neguit dels ramats, cotxes mal aparcats que obstaculitzen els accessos particulars, etc.). La visibilitat d'aquesta qüestió i els problemes que provoca, ha fet que *es tendeixi a acotar la problemàtica de la hiperfreqüentació al problema de com regular l'accés motoritzat.*

Certament, és clau debatre com arriben els visitants als diferents paratges naturals i fins a on seria oportú que arribessin. Ara bé, sempre i quan no s'oblidin els altres elements en joc (que s'han anat apuntant). Aparentment, la motivació de fons d'aquestes mesures és reduir el propi impacte del vehicle i, en part, reduir el grau d'accessibilitat que té un determinat espai. Hi ha moltes solucions possibles i s'han d'estudiar molt bé, ja que a cada lloc és diferent. Alhora, és important fer proves pilot; a vegades una mesura té un efecte indirecte no desitjat²⁰.

Quan es parla de regular el trànsit sol referir-se a reordenar els fluxos de vehicles i persones. Quelcom que es pot fer de maneres indirectes (com diversificant i creant nous pols d'interès, obrint àrees de lleure en zones de preparc per satisfer les expectatives de les famílies...) o amb una intervenció directa (com posant informadors als accessos i instal·lant sistemes de control de la mobilitat...). Però, la pregunta és; fins a on ha d'arribar aquesta regulació?

Tancar l'accés motoritzat a l'espai natural és una mesura poc popular, tot i que és *acceptada* per a moments i llocs puntuals. Una acceptació que *depèn molt de la manera com es dur a terme*: a) de si hi ha prou informació sobre la situació tant pels visitants com per la població i el sector terciari, b) de si hi ha vies alternatives per visitar l'espai, c) de la capacitat d'adaptar les decisions als efectes d'aquestes mesures, d) de la justificació i eficàcia a llarg termini d'aquesta mesura, e) de com, quan i a on es comença a limitar el pas, f) de si hi ha prou personal.... No és una mesura que les administracions responsables vulguin implementar, però, la pandèmia pel Covid-19 ha estat un catalitzador²¹ i ara ja és una opció que està sobre la taula²².

Quan s'estudia quina és la millor manera de regular l'accés motoritzat a l'espai natural es solen tractar aquests aspectes:

- Els aparcaments. Hi ha discussió sobre quina és la localització més adequada, sobre quina hauria de ser la seva filosofia d'ús, què fer amb els que ja existeixen i que no han estat ben dissenyats.... Però, hi ha un ampli consens sobre la *proposta de fer aparcaments regulatoris als pobles i no a prop dels paratges naturals*. No és una proposta assumible a tots els llocs, però, es presenta com una fórmula per minimitzar el risc de massificació en els llocs més vulnerables i, alhora, com una manera de revertir en els propis pobles (que la gent es quedi a visitar el seu patrimoni, a fer

²⁰ "Per exemple, en el cas de Mont-rebei, van fer la regulació de l'entrada nord, de manera que haguessis de fer reserva prèvia per internet. La gent segueix anant i aparca als vorals de la carretera, amb l'impacte nou que allò es converteix en una ratonera. Segurament, ara estan pensant de regular la pista des del poble (no només del pàrquing)" (Com.pers.).

²¹ Es diu que la pandèmia ha revifat el vell debat de si restringir o no l'accés al medi natural per evitar massificació. Concretament, al Montseny són els "talls" de carretera veïnals els que propicien aquesta actuació. El desencadenant és la situació viscuda el primer cap de setmana de desconfinament municipal (30-31 de maig de 2020), que provoca concentracions simultànies el 6 de juny a Sant Esteve, Campins i la Costa del Montseny. A la tardor (quan tornen a donar-se episodis de massificació importants) les administracions implicades decideixen tancar l'accés.

²² A la RMB s'ha emprat aquesta mesura per primera vegada al 2020 (22 d'octubre) en el parc natural del Montseny i en el parc natural de Sant Llorenç de Munt i l'Obac. Aquest últim està treballant la qüestió amb més profunditat per veure on cal tallar, en quins moments, de quina manera, la capacitat de càrrega... En altres indrets ja s'ha fet abans, per exemple, al 2019 a la Riera de Merlès es va restringir l'accés motoritzat i es van habilitar pàrquings gratuïts (Directa, 16-6-2020).

- turisme...). Des de l'aparcament poden sortir itineraris cap al paratge emblemàtic, però, també tota una xarxa de senders que amplii l'oferta existent.
- El transport públic. En general, no s'han incorporat els transports públics en els espais naturals, de tal manera que el vehicle privat segueix sent l'opció de mobilitat principal. En aquest sentit, *es proposa dissenyar un sistema de transport públic que, no tan sols sigui una alternativa al cotxe, sinó que també ofereixi un servei a la població resident (pobles i urbanitzacions) i al sector turístic (fent parades en restaurants/allotjaments). I que tingui en compte la necessitat de diversificar els paratges visitats fent parades intermèdies.*
 - Els camins i senders. Normalment, molts dels espais que pateixen hiperfreqüentació són itineraris ben senyalitzats des de diferents localitzacions. El problema ve quan són els únics que s'han volgut senyalitzar i després es diu que no es pot anar; “estem fent temes contradictoris” (com.pers). *Es proposa recuperar camins tradicionals, traçar nous recorreguts amb diferents llargàries i graus de dificultat, recuperar antics camins ramaders que s'han abandonat... Està en discussió on cal col·locar la senyalització o si cal fer-ho (“amb sistemes com “wikiloc” potser no val la pena, perquè també comporta un manteniment”, “a alguns no els agrada que no es posin indicadors a cada cruïlla perquè diuen que la gent es perd i es fica en camins particulars”).*

Però, més enllà d'incidir sobre la mobilitat motoritzada també existeixen *altres mesures* que regulen o limiten l'accés a un espai natural; una d'elles és el *cobrament de taxes*. Hi ha una gran diversitat d'opinions al respecte sobre si és lícit, o no, fer pagar l'accés (“no és accés a la natura, és accés a la propietat privada” (com.pers), “tothom té dret, les persones no tenen la culpa de viure tancats a les ciutats” Directa 16-6-2020) i sobre com cal fer-ho (quina ha de ser l'aportació, qui ha de gestionar aquests diners, com es reverteixen sobre la conservació de la biodiversitat i els propietaris...). És una mesura poc aplicada, però, també utilitzada²³.

²³ Per exemple, per accedir als Gorgs de Campdevàrol cal pagar i ho gestiona una empresa de seguretat.

El PN del Montseny i el transport públic

En el PN del Montseny fa anys que es parla del transport públic com una fórmula per convidar als visitants a deixar el vehicle privat en els aparcaments de la zona base. La Coordinadora per la Salvaguarda del Montseny, ja a finals dels anys 1990s, va fer enquestes als usuaris i va fer propostes d'ús públic on s'abordava el tema del transport. Però, no va ser fins al 2017 que, arran de l'estudi que encarrega la Diputació de Barcelona, s'activa la qüestió. I es crea el Grup de Treball de Transport Públic on hi participen diversos actors.

Fruit dels acords assolits en el sí d'aquest grup, s'inicia una primera prova pilot al 2017 (per caps de setmana concrets) en el que es posa en funcionament un servei d'autobusos Sant Celoni-Santa Fe i que ofereix un bitllet combinat de tren i autobús. Gràcies a aquesta experiència es veu la necessitat d'establir un aparcament a Campins (que cal ampliar) i de posar una segona ruta i més freqüències (Sant Celoni-Fontmartina). <https://parcs.diba.cat/es/web/montseny/bus-parc>

No tothom està satisfet amb el resultat actual; alguns consideren que cal recuperar la proposta inicial que proposava dos línies que travessaven el parc i que no només era pels visitants, sinó també per la gent que hi viu. Altres que creuen que s'ha fet de manera publicitària, gastant molts diners per repartir un fulletó informatiu només per tres viatges anecdòtics. I sembla ser que el Grup de Treball s'ha deixat de reunir des de fa un any i s'estan prenent decisions directament des de l'Oficina del Parc i també altres autoritats (Generalitat), sense consultar-ho al grup.

En tot cas, l'experiència del Montseny ofereix aprenentatges molt valuosos a l'hora de dissenyar un sistema de transport públic. Per exemple, mostra quins *aspectes incideixen en el seu èxit*:

- *Les mesures complementàries que indueixen a agafar el transport públic* (bitllets integrats que no comporten un cost afegit, restricció temporal de l'accés privat...). “En la primera prova els cotxes seguien pujant, dificultant la circulació de l'autobús i agreujant els problemes de seguretat” (com.pers.).
- *La mida dels autobusos* (el nombre de places). “L'opció d'autobusos més petits (de menys de 50 places) també s'ha parlat (hi hagut vegades que he baixat jo sol i el conductor), però, a la companyia no li interessa” (com.pers.).
- *Els horaris dels autobusos* (freqüència, franja horària, transbordaments...). És un repte trobar l'equilibri entre posar molta freqüència i tenir poca gent a cada viatge, o tenir-ne poques i més plenes (o igual de buides perquè a la gent ja no li compensa el servei). “Hi havia una franja horària que no hi havia servei, amb lo qual si baixaven al migdia es podien quedar a la rotonda esperant sense poder fer res” (com.pers.).
- *La informació del servei* (claredat, disponibilitat, existència de suficient personal... per a que els potencials usuaris se n'assabentin i es sentin segurs utilitzant aquesta opció).
- *L'empresa de transports* (la seva disponibilitat a debatre i, si s'escau, a incorporar canvis, la viabilitat empresarial de les propostes, els acords contractual previs, l'oferta d'empreses...).

En el cas del Montseny, a més, de l'autobús llançadora, també existeix l'opció de “transport a demanda” (tot i que funciona diferent al de, per exemple, el Berguedà), en el que hi ha la possibilitat de demanar un autobús per grups reservant per un dia i hora concrets i amb el preu habitual. Tot i que s'ha utilitzat poquíssim. D'altra banda, l'opció d'emprar autobusos menys contaminants no ha fructificat (“L'ecomobilitat encara és un repte turístic” (com.pers.)).

Debats:

- **El grau adequat de regulació-limitació de l'accés a l'espai natural i com aplicar-lo:** s'ha de poder arribar fins al mateix paratge emblemàtic amb cotxe privat? És la problemàtica de l'accés motoritzat un problema que sorgeix precisament perquè hi ha un paratge "emblemàtic"? És lícita la prohibició del trànsit sense una alternativa pública i una accessibilitat per a tot tipus de persones? On està el límit entre ordenar/regular i limitar/restringir? És un èxit limitar el trànsit si els visitants han de marxar perquè no se'ls ha sabut reorientar a altres llocs? Si s'és excessivament estricte es corre el perill d'allunyar el turisme? Hi ha altres maneres de pacificar el trànsit que no s'estan tenint en compte?

Propostes-Desafiaments:

- Donar importància a la qüestió de la mobilitat i l'accessibilitat als espais naturals, recordant que la gestió de la hiperfreqüentació no es limita únicament a la regulació de l'accés motoritzat.
- Abordar el repte de la mobilitat de manera integral (segons el tipus d'usuari, els mitjans de transport possibles, la xarxa preexistent, l'orografia...) i per a la totalitat del territori afectat (no només per al paratge natural concret).
- Coordinar les mesures de mobilitat amb les decisions sobre l'ús públic, per tal que ajudin a descentralitzar i desestacionalitzar l'afluència de visitants.
- Realitzar proves pilot entorn a les mesures de mobilitat proposades, en les que la valoració de tots els actors implicats (usuari, residents, empresaris...) es tinguin en compte.
- Introduir criteris de sostenibilitat (reduir emissions, utilitzar fonts d'energia renovables, disminuir el soroll...) en els vehicles públics que s'utilitzen en els espais naturals protegits.

La sensibilització ambiental en l'ús de l'espai natural

La sensibilització ambiental és, juntament amb la mobilitat, un dels aspectes sobre els que més s'ha actuat durant els episodis de massificació de 2020. Concretament, s'ha tractat la qüestió de l'incivisme, és a dir, la necessitat de canviar l'actitud i el comportament dels visitants en l'espai natural. "Seria absurd dir-li a la gent que no ha de venir, sinó que s'ha de dir com ha de venir" (com.pers).

Com s'ha apuntat abans, "com" es fa aquest ús públic influeix en la percepció i definició de la hiperfreqüentació i, per tant, esdevé un aspecte clau a considerar. Ara bé, la manera de condicionar aquestes conductes és diversa. Per exemple, es pot utilitzar el recurs de la multa, com s'ha començat a fer a la xarxa de parcs naturals de Barcelona per a aquelles persones que

portin els gossos sense lligar a les zones de pastura²⁴. O mecanismes que estan relacionats amb la informació, comunicació i educació ambiental.

*En general, s'opta per mesures d'informació i/o educació ambiental per condicionar certs comportaments i solucionar alguns problemes de gestió de l'ús públic. Es considera que "gran part dels problemes actuals de gestió dels visitants pot ser solucionada amb mesures de comunicació i interpretació ambiental. Es tracta, en definitiva, de proporcionar al visitant les eines necessàries per minimitzar els impactes de la seva visita, maximitzar el gaudi i coneixement del medi, i comprendre, si s'escau, el perquè de les restriccions de la seva activitat"*²⁵.

Tot i així, des de diversos sectors es considera que no s'està fent suficient en aquesta línia. Es creu que es destinen pocs recursos en proporció a altres mesures i, en alguns casos, també en relació al pressupost del que disposa el parc (per exemple, el del Montseny que és un dels més grans de Catalunya). I que "quan hi ha vaques magres és el primer que es treu" (com.pers.).

En tot cas, val a dir que no és el mateix la informació/comunicació que l'educació/interpretació i que els mètodes són múltiples, i amb resultats desiguals. A més, l'eficàcia d'aquestes mesures també depèn de:

- Amb quines motivacions ("per què") i amb quines expectatives ("per a què") van les persones a l'espai natural.
- El tipus d'accions que es produeixen. Per exemple, el grau d'eficàcia disminueix progressivament segons si són accions desinformades, inexpertes, descuidades (deixalles, soroll), inevitables (excrements) o accions il·legals²⁶.

La campanya "Parcs naturals sí, però, amb civisme" iniciada a 2020 per la Diputació de Barcelona va en la línia de la informació; a través de diferents cartells i plafons informatius s'explica què és allò que es pot fer: acampar a les zones habilitades, pedalar per carreteres i pistes amples, anar pels itineraris senyalitzats i els camins, contemplar la natura en silenci, etc. (<https://parcs.diba.cat/es/civismealsparcs>). La valoració que es fa d'aquesta iniciativa és diversa; s'aprecia que els missatges es donin en positiu (enlloc de dir "no facis això"), però, també es creu que "les actituds, els valors i les normes tenen un període d'aprenentatge més llarg, i no s'aconsegueix amb una frase i un cartell. La majoria de gent creu que aquell cartell "no va per mi". A les persones més conscienciades, els hi és un recordatori, però, això no canvia comportaments".

Per millorar l'acció informativa s'anomenen diferents propostes, que fins ara, han estat poc explorades:

- Posar informadors sobre terreny que també sensibilitzin, que no només donin indicacions sobre on anar, els restaurants, etc. (com.pers.).

²⁴ <https://parcs.diba.cat/documents/10344/168215889/ElVostreGosIRamatsAlMontseny.pdf/ebb55401-de39-475f-8591-8881ca5f4aa4>

²⁵ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.68).

²⁶ https://www.miteco.gob.es/es/parques-nacionales-oapn/publicaciones/capacidad-acogida_tcm30-100347.pdf ("Capacidad de Acogida de Uso Público en los Espacios Naturales Protegidos", p.45).

- *Incorporar l'actitud sensibilitzadora a tots els professionals que estan en contacte amb visitants i turistes (no només els professionals de la informació, també, professionals del sector turístic, professionals més ocasionals; guardes, taxistes, conductors d'autocars...)*²⁷.
- Instar als periodistes que introdueixin missatges de sensibilització quan parlin d'espais naturals.
- Instalar plafons informatius en els pobles sobre els valors naturals i culturals de l'indret i que sigui el propi territori el que desprengui allò que es vol transmetre. "El millor seria que quan un visitant entra al poble, abans ni tan sols de fer una excursió, respirés que en aquell poble els interessa la preservació, que ho cuiden" (com.pers.).

L'educació ambiental –al igual que la informació– també té com a finalitat contribuir a la sensibilització ambiental, però, introdueix el component formatiu i d'aprenentatge, i no tan sols serveix per a orientar les accions envers l'entorn, sinó també ajuda a augmentar el coneixement ambiental, a establir vincles amb la natura i a que aquesta conscienciació perduri en el temps.

Certament, hi ha diversos enfocaments a l'hora de realitzar accions d'educació ambiental com a instruments socials que faciliten la gestió i l'ús públic dels espais naturals. I, en aquest sentit, *és important prendre consciència dels possibles prejudicis que poden condicionar l'acció educativa en el context de la hiperfreqüentació*. Per exemple, les etiquetes entorn al "què maco" de Barcelona o el "pixa-pins" de ciutat que pressuposen un determinat comportament en funció de la procedència de la persona, poden motivar campanyes que donen per descomptat que aquestes persones no tenen cap percepció sobre la necessitat de conservació.

D'altra banda, *és interessant preguntar-se quin és el grau d'aproximació que es vol aconseguir entre el visitant i el medi natural: es vol aconseguir que es sentin atrets pels valors naturals, culturals, paisatgístics... de l'espai natural? O també fomentar la interpretació del paisatge i de la realitat actual de l'espai com a resultat de la interrelació contínua entre el medi i les persones? O, a més, es vol promoure una implicació més activa en la conservació del patrimoni de l'espai natural?*

La proposta de la interpretació ambiental tracta de traduir el llenguatge de la natura al llenguatge del visitant i es sol realitzar en un indret específic per millorar la comprensió del que s'està observant. A més, no es centra en la instrucció, sinó en la motivació i en l'empatia. I ajuda a comprendre els valors de l'entorn i com es manté el seu equilibri. En aquest sentit, *un bon servei d'interpretació ambiental pot ajudar en la gestió de l'ús públic per diverses raons:*

²⁷ "Amb aquesta idea, i partint de la hipòtesis que els missatges sensibilitzadors són més eficaços quan te'ls diuen directament de paraula, es va realitzar aquest document de "bones pràctiques informatives" per a l'àmbit del Pirineu https://salutpublica.gencat.cat/web/.content/minisite/aspcat/sobre_lagencia/pinsap/pinsap_al_territori/07_Alt_Pirineu_i_Aran/ct_accidentabilitat_muntanya_i_seguretat_viaria/IDAPA_PINSAP.pdf. "Això ho fan a la Garrotxa; amb un petit curset de formació acrediten allotjaments, empreses de guiatge, restaurants... com a punt d'informació oficial del parc. Els hi diuen què han d'explicar (del parc) i quines actituds han de fomentar" (com.pers.).

- *Per a redistribuir els visitants.* Utilitzant el poder d'atracció d'aquests serveis es pot influir en la distribució espacial del públic.
- *Per a augmentar la satisfacció de l'experiència del visitant.* Complementa la visita i contribueix a millorar la seva qualitat.
- *Per a condicionar comportaments.* La comprensió dels valors de l'entorn, de la seva fragilitat i de les relacions entre el que es fa i les conseqüències d'aquestes accions, ajuda a despertar el respecte per la natura.

Però, *com podem aconseguir que la pròpia visita sigui beneficiosa per l'entorn natural?* Les fórmules que promouen la participació de la societat en la conservació del patrimoni o que promouen el sentiment de pertinença de la població local, poden esdevenir una activitat d'oci, de formació i/o de servei a la comunitat que s'encabeixin en l'ús públic de l'espai. *Per exemple, les activitats de voluntariat ambiental o de ciència ciutadana* poden ajudar al manteniment i seguiment de l'estat de l'espai natural, alhora, que poden esdevenir una experiència recreativa, educativa i/o esportiva segons el cas. El mateix que *l'Aprenentatge-Servei ambiental* que es comença a realitzar en els centres educatius de Secundària de Catalunya²⁸.

De totes maneres, *són opcions que encara són poc promogudes pels gestors públics dels espais naturals i poc integrades en el funcionament propi de la gestió de l'espai natural.* Pel que fa al voluntariat ambiental, algunes de les mancances que es detecten són:

- Existeix la demanda ciutadana per col·laborar en accions d'aquesta mena, però, en poques ocasions la figura dels parcs naturals canalitza i dona resposta a aquestes demandes. "Al final la gent acaba venint a nosaltres [entitat ecologista] a demanar-nos que ho fem" (com.pers.).
- Quan s'han desenvolupat aquestes accions, hi ha hagut poca planificació i només s'ha donat resposta a necessitats puntuals. "Al grup de voluntaris se'ls hi dona molt poc camp per córrer" (com.pers.). I, en aquest sentit, alguns consideren que l'impacte positiu d'aquestes activitats és poc visible i, segons el lloc, té poc abast.
- Es tendeixen a articular mitjançant serveis privats i no sempre la coordinació entre uns i altres és completament satisfactòria.

Debats:

- **El grau d'aproximació-integració que es vol aconseguir entre el visitant i l'entorn natural:** el nivell informatiu és suficient per despertar l'interès del visitant pels valors naturals i culturals de l'espai? Cal proporcionar experiències significatives per al

²⁸ "Fins ara s'entenia que el servei a la comunitat era en relació amb els avis, petits, diferents: social. APS ambiental només fa un any que hi és, quan fa més de 10 anys que hi estem parlant" (com.pers.). Al Montseny hi ha unes 9 iniciatives de APS. I en general, a nivell de Catalunya, la temàtica de l'entorn i el medi natural, i la temàtica de la biodiversitat són de les més tractades (http://mediambient.gencat.cat/ca/05_ambits_dactuacio/educacio_i_sostenibilitat/educacio_per_a_la_sostenibilitat/aprenentatge-servei/).

visitant per tal de poder transformar realment la seva concepció interna sobre l'entorn natural? Per què es promocionen tan poc les activitats d'oci que busquen incidir expressament sobre la cura de l'espai? Realment es vol crear un vincle entre les persones i la natura o, simplement, que tinguin comportaments "correctes"? Fins a quin punt té relació la sensibilització ambiental amb la definició del binomi ús públic-conservació? S'han de controlar les intervencions de voluntariat ambiental perquè respectin la propietat privada? Tota intervenció ambiental amb bona voluntat és adequada?

Propostes-Desafiaments:

- Comprendre que promoure el coneixement, empatia i connexió de les persones amb la natura és un procés de canvi cultural que cal mantenir de forma continuada perquè doni els seus fruits en la gestió del medi natural.
- Impulsar amb prou recursos i convicció per part de les administracions públiques aquest tipus de mesures, tot i que no siguin tan "visibles" com altres actuacions.
- Mantenir una mirada oberta i comprensiva cap al visitant per tal de definir polítiques d'educació ambiental que tinguin en compte no només les seves mancances, sinó també els seus potencials (coneixements, motivacions, sensibilitats...).
- Reivindicar l'estima (per més petita que sigui) que tenen les persones per la natura, i la sensació de tranquil·litat i "aïllament" que es valora (de forma gens anecdòtica) quan es va a una àrea natural.
- Orientar les accions de sensibilització ambiental, no tan sols cap als visitants, sinó també cap a les persones residents en l'espai natural que, d'una manera o altra, interactuen amb l'entorn.

La implicació dels diferents actors en l'espai natural

En general, quan es pensa en quins són els agents implicats en el binomi ús públic-conservació s'anomenen, en primer lloc, els organismes gestors de l'espai natural, tant públics com privats (administracions, dotacions del parc, serveis ambientals, etc.).

Clarament, per poder abordar la qüestió de la freqüentació del medi natural, *és necessari un marc institucional fort, cohesionat i ben coordinat que lideri i doni estabilitat a les actuacions d'ús públic*. Alhora, per millorar la qualitat i eficàcia d'aquestes actuacions, calen espais supramunicipals on prendre decisions conjuntes i/o coordinades, més enllà de les estructures administratives habituals. Si l'espai natural està dotat amb un òrgan gestor específic que exerceixi aquesta funció, pot esdevenir l'espai de referència i facilitar aquesta cooperació. Però, en tot cas, és important que *els ajuntaments* dels diferents municipis que comparteixen un determinat espai natural *també s'impliquin en la seva definició i gestió*.

Més enllà d'aquests actors administratius, és habitual tenir en compte; el sector turístic, el sector de protecció de la natura, el sector excursionista... Però, hi ha altres agents que poden desenvolupar un paper en aquesta gestió que no estan suficientment presents?

En el context territorial en el que ens trobem a Catalunya, amb indrets menys salvatges i extensos que en altres països, la presència humana en l'entorn natural és una realitat quotidiana (i, sobretot, en el context metropolità). En aquest sentit, *l'espai natural és un espai socioecològic, en el que la gent que hi viu i/o treballa també és un element propi de l'entorn i un actiu a tenir en compte a l'hora d'abordar la gestió de l'ús públic*. És per això que es proposa posar més atenció a la població local:

- D'una banda, perquè també siguin beneficiaris de l'ús públic i del fet d'estar en un entorn natural (hi ha persones que creuen que viure en un espai protegit és una limitació i els afecta negativament, hi ha responsables públics que orienten les actuacions principalment cap als visitants "de fora" i obliden els usuaris locals, etc.).
- De l'altra banda, perquè es sentin còmplices en la seva conservació i gestió (com a potencials agents de sensibilització ambiental, o informants puntuals en episodis de massificació, com a participants en voluntariat ambiental o organitzant activitats culturals, etc.).

Igualment, es detecta poca presència del sector agrícola i ramader en la gestió de l'ús públic. Certament, l'activitat agrària apareix en escena quan els visitants "molesten" el seu correcte funcionament (per cotxes mal estacionats que no deixen passar el tractor, per gossos que molesten els ramats...) o si està vinculada al turisme rural. Però, *en general, hi ha poca representació de la pagesia en els òrgans gestors dels espais naturals*, i no es promouen suficientment les activitats tradicionals i els productes artesans de la terra. Efectivament, depèn del cas. Però, es detecta poca promoció i divulgació de la biodiversitat conreada²⁹ dels espais naturals i poca vinculació del sector primari als circuits turístics (per exemple, proporcionant producte local) i/o educatius (per exemple, donant-se a conèixer com a part del patrimoni de l'espai natural).

Quelcom diferent és el cas dels propietaris forestals. Aparentment, tenen una major presència en el context de l'espai natural, sobretot, en aquells indrets eminentment forestals (on solen posseir la majoria de la superfície boscosa de l'espai natural), allà on tradicionalment han tingut un pes social i/o econòmic important i en aquelles zones on es troben associats en entitats que els donen recolzament i una via de participació³⁰.

Un altre actor que no sol estar present en l'esfera de decisió i gestió de l'espai natural són els clubs esportius. L'activitat física a l'aire lliure ha esdevingut un paradigma de salut àmpliament estès³¹. Com explica Solè, el concepte de salut vinculat als espais naturals es desenvolupa principalment en el context de la revolució industrial del SXIX i es perllonga fins el SXX, entenent aquests espais com veritables "pulmons" de la població urbana. Al mateix temps, s'entén que fer esport en l'entorn natural és sinònim de salut física i espiritual. Actualment, hi

²⁹ "Per exemple, al Montseny hi ha el Pomari d'Emili Soms (a Arbúcies) que té 46 espècies diferents de pomeres totes elles autòctones. Però, hi ha olivera, vinyes, hi ha de tot, no grans extensions, però, hi ha. Aquí tenim una diversitat biològica molt important a nivell agrícola" (Com.pers.).

³⁰ Per exemple, en el Montseny representen un 86% del territori i estan associats, principalment, en l'Associació de Propietaris del Montseny.

³¹ "Són nombrosos els estudis mèdics que [per exemple] demostren com una passejada diària de mitja hora en un entorn natural millora l'estat general de salut física i mental" (<http://blog.creaf.cat/coneixement/parlem-dels-impactes-del-lleure-sobre-el-medi-natural/>).

ha múltiples activitats esportives que es realitzen en espais naturals, però, com estan representades en el debat sobre l'ús públic?

El sector excursionista és el que porta una trajectòria més gran en aquesta qüestió i, de fet, entitats com la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC) ja s'han posicionat en relació a la hiperfreqüentació demanant una major regulació. A l'argument dels potencials problemes per la conservació natural, s'ha afegit el risc de prendre mal i la necessitat de preparació abans de les sortides³².

Efectivament, *“els clubs esportius també tenen la seva feina a fer a l'hora de prevenir problemes de seguretat en els visitants”* (com.pers.) i, en aquest sentit, *poden contribuir a la definició de “bones pràctiques” al medi natural*. A més, ofereixen activitats que ajuden a *sensibilitzar sobre els valors naturals del lloc i en l'educació ambiental de la societat*³³. Però, on estan els clubs esportius relacionats amb el ciclisme (que en els darrers anys ha viscut una expansió considerable)?

Relacionat amb això, estan les empreses asseguradores (Mafre, RACC...) que ofereixen assegurances privades per anar a passar el dia al medi natural. Un fenomen que tot just comença, però, que sembla que *“variarà molt conductes i comportaments”, sobretot, en espais de muntanya (on al 2020 han augmentat un 20% els rescats)*. *“Enlloc d'entendre que cal preparar-se, fer un curs, portar el material adequat, saber com anar al medi natural... es busca una cobertura en cas de necessitar ajuda”* (com.pers.). En aquest sentit, *seria oportú implicar a aquestes empreses asseguradores i poder treballar tots en la mateixa direcció*.

De fet, d'això es tracta. A l'hora de definir la política d'ús públic és important; el lideratge, la disponibilitat de recursos, una bona coordinació i la presència de tots els actors implicats. Però, també la voluntat i les ganes de posar-se d'acord. *La cultura participativa de l'espai natural és un factor clau en la gestió de la freqüentació, tant perquè facilita la via democràtica en les decisions com perquè ajuda a acceptar la inevitable pluralitat de visions, sensibilitats i interessos que es donen cita en l'entorn natural*.

Impulsar processos participatius per a la definició de plans i programes, habilitar òrgans de coordinació i participació permanents, promoure la gestió indirecta de serveis i equipaments i ampliar així el nombre d'actors implicats, etc. pot portar a decisions potencialment més robustes i eficaces. I, segurament, a minimitzar l'aparició de conflictes (degut a l'aproximació entre persones, a la millor comprensió de les mesures preses...). Ara bé, perquè sigui així cal fer participació de qualitat i, també:

- Mecanismes que garanteixin la implementació dels resultats sorgits del procés participatiu.
- Condicions de participació que propiciïn un nivell d'assistència i de diversitat de perfils elevada en els òrgans consultius i participatius dels organismes gestors.

³² <https://www.feec.cat/actualitat/noticies/la-feec-demana-un-estudi-urgent-per-la-regulacio-en-punts-concrets-de-muntanya/>

³³ Per exemple, l'Esportiu de Torelló utilitza el lema “amants de la natura i l'esport” quan parla de l'atletisme de muntanya i un dels seus objectius és que “els joves aprenguin a valorar i respectar la natura” (<https://www.esportiuorello.cat/escola/presentacio>).

- Òrgans de coordinació prou àgils com per prendre les decisions de manera conjunta en moments crítics (per exemple, episodis “inesperats” de massificació).
- Incorporar mecanismes de mediació per a abordar els conflictes entre les parts, tant en l’espai de participació com sobre terreny. Com s’ha apuntat, hi ha conflictes entre visitants i residents o propietaris, però, també entre els mateixos usuaris de l’espai³⁴.

Debats:

- **Qui ha de participar i de quina manera en la definició i gestió de l’ús públic en el medi natural:** cal que hi hagi representants de totes el tipus d’activitats d’ús públic que es donen en el medi natural? I si no es consideren a ells mateixos parts interessades? Han de participar de la mateixa manera i en el mateix espai actors amb diferents posicions de poder? Cal equilibrar els mecanismes de decisió per a que tots els agents sentin que tenen un grau de participació i incidència suficient? Quin pes hauria de tenir l’usuari a l’hora de decidir sobre l’espai natural?

Propostes-Desafiaments:

- Trobar l’equilibri entre la necessitat que les instàncies públiques superiors (Diputacions, Generalitat...) assumeixin el seu lideratge natural en la gestió d’aquests espais i que les administracions locals també hi participin activament.
- Articular espais de debat, decisió, mediació i gestió en els que poder escoltar i integrar la gran diversitat d’interessos que hi ha sobre l’ús públic de l’entorn natural. I assegurar-ne les condicions mínimes per a que siguin efectius.
- Implicar a les persones que viuen i/o treballen en l’espai natural que no formen part de cap col·lectiu organitzat (com associacions de veïns, entitats socials i/o ambientals, sindicats, cooperatives, etc.).
- Recollir d’una manera més intensa i sistemàtica l’opinió dels visitants (tant a través dels serveis que utilitzen com de manera general) i que no estan representats per ningun club esportiu, entitat ecologista o grup cultural.
- Replicar, extrapolar i/o aprendre de processos o mecanismes de concertació territorial i sectorial que s’han dut a terme en diferents espais naturals i que han estat ben valorats (per exemple, la CETS del Montseny³⁵).

³⁴ “En el Montseny, la problemàtica entre usuaris no és tan gran com llocs més periurbans i propers a BCN, però, comença a aparèixer. Per exemple, les entitats excursionistes comencen a demanar que el parc no doni tants permisos per fer curses, trails, maratons...” (com.pers.). També, hi ha tensió entre caminants i ciclistes (qüestió que s’està treballant en la zona del Corredor-Montnegre).

³⁵ “El Montseny té la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS) que és una certificació de turisme sostenible (que està molt implantada a Espanya i a Europa). Primera fase: certificar un espai natural protegit. Després es certifiquen les empreses amb activitat turística (empreses d’activitats, restaurants, hotels...). A nivell d’usuari/visitant és poc conegut, però està molt ben valorat perquè implica una participació intensa i un treball de concertació a través del Fòrum Permanent per establir una estratègia turística entre empreses públiques i privades” (com.pers.). (<https://parcs.diba.cat/web/turisme-sostenible-als-espais-naturals/carta-europea-de-turisme-sostenible>, <https://parcs.diba.cat/web/turisme-sostenible-als-espais-naturals/documents/montseny>).

El vector territorial

En la majoria d'espais naturals de la Regió Metropolitana de Barcelona els visitants provenen de la pròpia regió i/o de les comarques adjacents. I el turisme que s'hi dona és bàsicament de proximitat (sent mínima la presència de turisme internacional). Per suposat, els habitants de la regió també són visitants d'altres àrees naturals de Catalunya i de l'Estat Espanyol, tot i que la situació establerta per la pandèmia del Covid-19 ha reduït dràsticament aquests desplaçaments (i, de retruc, ha augmentat la demanda pels indrets més propers).

Sigui com vulgui, *l'element territorial de l'ús públic* és un element implícit en el debat i, *sobre el que val la pena reflexionar*. No tan sols perquè és una variable descriptiva del fenomen, sinó també perquè la variable territorial es sol emprar *com a eina de gestió* i perquè, a l'hora de prendre decisions sobre el tema, és oportú situar la problemàtica en el marc territorial actual i futur.

Tal com s'ha dit amb anterioritat, una de les propostes per gestionar la hiperfreqüentació és reorientar l'afluència de visitants per tal de disminuir la seva concentració en un sol indret. Molt sovint, aquesta mesura *s'aplica dins del propi espai natural*, per exemple, redirigint els visitants a altres zones (lluny dels paratges emblemàtics concrets). Però, *no és tan evident aquesta redistribució entre espais naturals dins de la RMB*.

Sabem que no tots els grans espais naturals de la RMB estan massificats ni en el mateix grau; el PN del Montseny, el PN de Sant Llorenç de Munt i l'Obac i el PN de Collserola són els més afectats per la sobre freqüentació. A la Serralada de la Marina comença a detectar-se, mentre que el Garraf no pateix aquesta problemàtica ni tampoc el Delta del Llobregat (a excepció de situacions puntuals com en períodes de confinament perimetrals municipals). Tampoc els espais naturals del Montnegre i el Corredor, Olèrdola, el Foix o la Serralada Litoral tenen problemes per excés de presència humana. Podrien aquests espais menys visitats absorbir part de la "demanda de natura"? Ajudaria dotar-los de legislació i òrgans de gestió per poder millorar aquesta acollida?

Seguint una lògica similar, es pot posar el focus en la trama urbana i preguntar; podrien les ciutats acollir la necessitat d'esbarjo a l'aire lliure o de contacte amb la natura? Com cobreixen actualment aquesta demanda? Davant la realitat d'espais naturals, com el de Collserola, que reben a diari un munt de persones que surten a passejar, córrer, etc., sorgeix el dubte: hi ha prou espais verds a les àrees urbanes per fer aquestes activitats? Que ofereix un parc natural que no ofereixen els parcs urbans?

En aquest context, és rellevant la proposta que, darrerament està prenent força, de naturalitzar les ciutats. Una proposta que pretén crear ciutats més saludables i sostenibles i, per tant, que aborda un ampli ventall d'aspectes relacionat amb les polítiques ambientals. Però, que té com un dels seus pilars fonamentals introduir més elements naturals en la configuració urbanística, alhora, que fer una gestió ecològica dels espais verds³⁶. Des d'aquesta perspectiva, hi ha l'afirmació que diu que si les ciutats fossin més naturals hi hauria menys

³⁶ <https://www.sostenible.cat/butlleti/butlleti-388-especial-naturalitzacio-de-les-ciutats>

necessitat d'anar a visitar els paratges naturals i, per tant, seria una manera de reduir la seva hiperfreqüentació.

Però, com de certa és aquesta afirmació? *Hi ha acord sobre la necessitat de naturalitzar les ciutats* per millorar la qualitat de vida de la ciutadania i oferir-li un hàbitat més complex, amb més biodiversitat, un aire més net, més espais de silenci i connexió... i la necessitat de valoritzar els espais naturalitzats en les zones urbanes (no tan sols “els santuaris naturals”). També, que això pot servir per cobrir la demanda d'ús públic de certs usuaris (per exemple, per a aquelles persones que volen fer esport a l'aire lliure durant la setmana). *Però, no està tan clar el seu efecte sobre el fenomen de la freqüentació:*

- En primer lloc, s'alerta que un parc o jardí urbà no és el mateix que, per exemple, un bosc en estat natural (“la natura és molt més que posar arbres” –com.pers.) i, per tant, difícilment pot ser intercanviable.
- En segon lloc, es constata que una de les raons que motiven als visitants a anar als espais naturals és “l'efecte escapada”. Un efecte que té a veure amb la necessitat de “canviar d'aires” i de “verd”, però, també amb la pròpia estructura de ciutat (“aquí hi ha molta gent i et penses que allà hi haurà menys gent, hi ha molt de ciment... Jo com a urbanita entenc aquesta necessitat de sortir i entenc que hi serà sempre per molt que tingui un munt d'espais verds a casa meva”).

D'altra banda, s'adverteix que una qüestió és naturalitzar les ciutats i l'altre re-naturalitzar espais naturals degradats. *Si es recuperen espais naturals periurbans* (per exemple, els espais fluvials) *des de l'òptica de l'ús públic hi ha la tendència a convertir-lo en una zona enjardinada que poc té a veure amb l'ecosistema natural.* “No venem això com una recuperació de la natura per afavorir les ciutats, si el que es vol és recuperar un riu viu, preguntem-nos; això augmenta la llúdriga o la fa retrocedir?” (com.pers.). En aquest sentit, també és important tenir en compte quina imatge de la natura es transmet amb aquestes intervencions; es promou una visió ordenada de l'entorn (que tingui bona accessibilitat, existència de papereres, etc.) o la comprensió d'altres qüestions pròpies dels processos ecològics?

En tot cas, la voluntat de naturalitzar les ciutats i d'integrar més lo urbà amb lo natural i rural ajuda a prendre consciència de la importància dels serveis ecosistèmics i de la idoneïtat de fer una ordenació territorial que els tingui en compte. En aquesta línia s'enfoca el *concepte d'infraestructura verda*. Un concepte que *és rellevant en el relació a la freqüentació del medi natural perquè situa la problemàtica en el seu context territorial*. Mapejar i diagnosticar la infraestructura verda de la RMB desvetlla diverses qüestions d'interès sobre el medi natural:

- En relació al seu abast; fins a quin punt el territori té suficients espais naturals per cobrir les seves necessitats de metabolisme urbà o d'ús públic?
- En relació a la seva distribució territorial; hi ha una certa segregació i/o especialització regional (que pot portar a una concentració espacial dels visitants o la sensació de separació entre els “residents” i els “de fora”)? O, pel contrari, hi ha una bona integració dels diferents usos del sòl?
- En relació a la seva configuració; hi ha una bona connectivitat entre espais naturals o es troben fragmentats i/o aïllats? En aquest sentit, treballar entorn a la infraestructura verda es considera una oportunitat per *recuperar la importància dels corredors*

biològics, d'aconseguir aquest contínuum natural de riu, bosc, camp... quelcom fonamental per la pròpia conservació natural. I també, com una manera d'amplificar les oportunitats de redistribució dels visitants; "ajuntar Montseny amb Sant Llorenç de Munt... hi ha coses que es poden fer. Fer que els parcs tinguin braços que vagin baixant i que la ciutat tingui braços que vagin pujant, és per on s'hauria de treballar" (com.pers.).

La informació territorial que ens aporta el concepte de la infraestructura verda és important a l'hora de prendre decisions sobre l'ús públic del medi natural, però, sempre i quan es prenguin determinades precaucions. En primer lloc, s'adverteix que "el concepte d'infraestructura verda no deixa de ser un xiclet molt gran on hi cap tot" (com.pers.): parcs naturals, espais fluvials, platges, sòls agraris, i també parcs urbans, places i carrers. I cada un d'aquests entorns té unes característiques d'ús públic diferent que no són bescanviables entre ells. I que requereixen fórmules de gestió també diferents.

En segon lloc, l'ús d'aquesta informació necessita venir precedit o acompanyat d'un debat més ampli i més profund sobre el model territorial de la RMB. Algunes preguntes relacionades amb això són: quin hauria de ser el paper dels espais naturals en una gran metròpoli com la de Barcelona? Quina interrelació entre sistemes urbans, rurals i espais oberts es vol incentivar? Com es reconeix i es dona un espai a la diversitat de territoris, superant el discurs del "desequilibri territorial" o de "centre-perifèria"?

Debats:

- **Sobre l'encaix entre el medi natural i el medi urbà:** cal crear una xarxa policèntrica d'àrees urbanes que ajudi a disminuir la distància entre lo rural-natural i lo urbà? Aproximant l'habitatge i els llocs de treball al medi natural es redueix la dispersió de desplaçament en l'ús públic? Quin grau de naturalització es vol per a la RMB i per a les seves diferents àrees? I quins criteris fora bo tenir en compte en aquesta (re)naturalització? Denoten els episodis de massificació de 2020 que les persones comencen a qüestionar-se les bondats de viure a les ciutats?

Propostes-Desafiaments:

- Adoptar una mirada territorial de l'ús públic que ajudi a comprendre millor el fenomen de la freqüentació i a pensar mesures de gestió des d'una governança metropolitana.
- Valoritzar els espais naturals urbans (parcs i jardins), les franges entre lo urbà i lo natural (espais intersticials) i els espais oberts de la matriu territorial, sense oblidar les diferències i especificitats dels espais de natura (no confondre "natura" amb "verdor" o amb "no construït").
- Recuperar la connectivitat dels espais naturals tenint en compte, en primer lloc, criteris ecològics. Però, també, aprofitant la seva existència per diversificar els indrets on fer activitats d'ús públic a l'aire lliure i per fer pedagogia sobre el valor de la complexitat territorial.

ASPECTES CLAU	DEBATS	PROPOSTES-desafiaments	Vallès Occidental
<p>La comprensió del propi fenomen de la hiperfreqüentació</p> <p>La freqüentació esdevé una variable clau a l'hora de determinar la gestió d'ús públic dels espais naturals. Però, quan la freqüentació esdevé un problema?</p> <p>L'impacte de l'afluència depèn de: l'espai i la seva capacitat d'acollida, el nombre de persones, l'activitat que es realitza i el comportament dels visitants.</p> <p>Definir quan hi ha una excessiva freqüentació no està exempt de conflictes de valor</p> <p>No sempre està disponible (o no està actualitzada) la informació necessària per valorar el nivell adequat de visitants</p> <p>Com es duen a terme les activitats influeix en la percepció de l'impacte i de l'afluència de visitants</p> <p>Concloure que hi ha hiperfreqüentació en un espai natural protegit no és quelcom automàtic ni generalitzable a tot moment, ús i lloc</p>	<p>Quina és la capacitat d'acollida de l'espai natural i quina hauria de ser</p>	<p>Incorporar processos d'avaluació multicriteri que tinguin en compte les diverses variables, coneixements i valoracions que demana el càlcul de la capacitat d'acollida d'un espai</p> <p>Identificar quines àrees són més adequades per a determinades activitats i volums de persones (zonificació), per poder donar cabuda a les diverses formes d'ús públic del medi natural i no comprometre la conservació de l'espai.</p> <p>Disposar d'estudis que donin informació actualitzada i específica per a paratges concrets i que ajudin a generar un diagnòstic més complet del fenomen de la freqüentació (monitorització, control d'impactes, etc.).</p> <p>Donar a conèixer (reconèixer) els valors naturals i culturals d'un espai, evitant l'efecte "crida" massiva que això pugui generar.</p> <p>Prestar més atenció als promotors turístics (tant públics com privats) i millorar el seu encaix en el sector que treballa entorn l'ús públic del medi natural.</p>	<p>PN del Montseny</p>
			RMB
<p>El binomi ús públic-conservació de la natura</p> <p>La pròpia idea d'ús públic, depèn com s'aborda, pot tenir repercussions no desitjades sobre l'espai natural.</p> <p>Els òrgans de promoció turística de l'administració pública han treballat de forma separada als organismes gestors dels parcs</p> <p>Alguns organismes gestors dels parcs naturals apliquen l'estratègia dels "pots de mel", és a dir, concentrar l'afluència en uns pocs punts</p> <p>El turisme com a activitat econòmica no sempre té un encaix equilibrat amb altres necessitats socioeconòmiques del territori</p> <p>En la definició de l'ús públic es considera important prendre accions generals i, alhora, accions més concretes i de "cirurgia"</p>	<p>Quina orientació pública se li vol donar a l'espai natural</p> <p>Quin model de desenvolupament territorial es vol promoure en l'espai natural i com</p>	<p>Canalitzar la necessitat de contacte i proximitat amb la natura, tant des del debat sobre ús públic-conservació com des de la reflexió general de com millorar la integració societat-natura</p> <p>Abordar la problemàtica de la hiperfreqüentació en el context general de l'espai natural, recordant les connexions que existeixen entre aquest fenomen i les dinàmiques socioeconòmiques del territori (terciarització, infraestructures, convivència amb altres usos, necessitats i estat de conservació, etc.).</p> <p>Orientar les polítiques de desenvolupament turístic de tal manera que creïn aliances amb el sector primari i s'evitin dinàmiques que puguin empitjorar la situació de l'agricultura (com, per exemple, convertint les masies en hotels sense activitat agrària).</p>	<p>Altres territoris</p>
	<p>Veure taula pàgina 3</p>		
<p>La mobilitat i l'accessibilitat entorn als espais naturals</p> <p>És clau debatre com arriben els visitants als diferents paratges naturals i fins a on seria oportú que arribessin. Ara bé, sempre i quan no es limiti la problemàtica de la hiperfreqüentació al problema de com regular l'accés motoritzat</p> <p>Tancar l'accés motoritzat a l'espai natural és una mesura acceptada per a moments i llocs puntuals, i en funció de com es dugui a terme.</p> <p>És ben acollida la proposta de fer aparcaments regulatoris als pobles i no a prop dels paratges naturals</p> <p>Es proposa dissenyar un sistema de transport públic que, no tan sols sigui una alternativa al cotxe, sinó que també ofereixi un servei a la població resident i al sector turístic</p> <p>Es proposa recuperar camins tradicionals, traçar nous recorreguts, recuperar antics camins ramaders que s'han abandonat...</p> <p>El cobrament de taxes és una mesura poc aplicada, però, també utilitzada</p>	<p>El grau adequat de regulació-limitació de l'accés a l'espai natural i com aplicar-lo</p>	<p>Donar importància a la qüestió de la mobilitat i l'accessibilitat als espais naturals, recordant que la gestió de la hiperfreqüentació no es limita únicament a la regulació de l'accés motoritzat</p> <p>Abordar el repte de la mobilitat de manera integral (segons el tipus d'usuaris, els mitjans de transport possibles, la xarxa preexistent, l'orografia...) i per a la totalitat del territori afectat (no només per al paratge natural concret).</p> <p>Coordinar les mesures de mobilitat amb les decisions sobre l'ús públic, per tal que ajudin a descentralitzar i desestacionalitzar l'afluència de visitants</p> <p>Realitzar proves pilot entorn a les mesures de mobilitat proposades, en les que la valoració de tots els actors implicats (usuaris, residents, empresaris...) es tinguin en compte.</p> <p>Introduir criteris de sostenibilitat (reduir emissions, utilitzar fonts d'energia renovables, disminuir el soroll...) en els vehicles públics que s'utilitzen en els espais naturals protegits</p>	<p>Persones entrevistades</p>
	<p>Sector privat/terciari: Lluís Pagespetit i Xavier Basora</p>		
<p>La sensibilització ambiental en l'ús de l'espai natural</p> <p>En general, s'opta per mesures d'informació i/o educació ambiental per condicionar certs comportaments i solucionar alguns problemes de gestió de l'ús públic. Tot i així, des de diversos sectors es considera que no s'està fent suficient en aquesta línia.</p> <p>Es proposa fer de la sensibilització ambiental una qüestió més transversal.</p> <p>Un bon servei d'interpretació ambiental pot ajudar en la gestió de l'ús públic: a redistribuir els visitants, augmentar la satisfacció de l'experiència del visitant i a condicionar comportaments</p> <p>Opcions com el voluntariat ambiental, la ciència ciutadana o l'Aprenentatge-Servei encara són poc promogudes pels gestors públics dels espais naturals i poc integrades en el funcionament propi de la gestió de l'espai natural.</p>	<p>El grau d'aproximació-integració que es vol aconseguir entre el visitant i l'entorn natural</p>	<p>Comprende que promoure el coneixement, empatia i connexió de les persones amb la natura és un procés de canvi cultural que cal mantenir de forma continuada perquè doni els seus fruits en la gestió del medi natural</p> <p>Impulsar amb prou recursos i convicció per part de les administracions públiques aquest tipus de mesures, tot i que no siguin tan "visibles" com altres actuacions</p> <p>Mantenir una mirada oberta i comprensiva cap al visitant per tal de definir polítiques d'educació ambiental que tinguin en compte no només les seves mancances, sinó també els seus potencials (coneixements, motivacions, sensibilitats...).</p> <p>Reivindicar l'estima (per més petita que sigui) que tenen les persones per la natura, i la sensació de tranquil·litat i "aïllament" que es valora (de forma gens anecdòtica) quan es va a una àrea natural</p> <p>Orientar les accions de sensibilització ambiental, no tan sols cap als visitants, sinó també cap a les persones residents en l'espai natural que, d'una manera o altra, interactuen amb l'entorn</p>	<p>Societat civil organitzada: Carles Lumeras</p>
	<p>Societat civil organitzada: Carles Lumeras</p>		
<p>La implicació dels diferents actors en l'espai natural</p> <p>És necessari un marc institucional fort, cohesionat i ben coordinat que lideri i doni estabilitat a les actuacions d'ús públic.</p> <p>La gent que hi viu i/o treballa també és un element propi de l'entorn i un actiu a tenir en compte a l'hora d'abordar la gestió de l'ús públic.</p> <p>En general, hi ha poca representació de la pagesia en els òrgans gestors dels espais naturals</p> <p>Els clubs esportius també tenen la seva feina a fer a l'hora de prevenir problemes de seguretat en els visitants i poden contribuir a la definició de "bones pràctiques" al medi natural.</p> <p>Seria oportú implicar a les empreses que ofereixen assegurances per sortides al medi natural i poder treballar tots en la mateixa direcció.</p> <p>La cultura participativa de l'espai natural és un factor clau en la gestió de la freqüentació</p> <p>El vector territorial</p> <p>L'element territorial de l'ús públic és una variable descriptiva del fenomen i una eina de gestió.</p> <p>Molt sovint, reorientar el flux de persones s'aplica dins del propi espai natural, però, no és tan evident aquesta redistribució entre espais naturals dins de la RMB.</p> <p>Hi ha acord sobre la necessitat de naturalitzar les ciutats, però, no està tan clar el seu efecte sobre el fenomen de la freqüentació.</p> <p>A l'hora de recuperar espais naturals periurbans des de l'òptica de l'ús públic cal tenir en compte de no convertir-los en zones enjardinades que poc tenen a veure amb l'ecosistema natural.</p> <p>El concepte d'infraestructura verda és rellevant en relació a la freqüentació del medi natural perquè situa la problemàtica en el seu context territorial. I és útil per recuperar la importància dels corredors biològics.</p>	<p>Qui ha de participar i de quina manera en la definició i gestió de l'ús públic en el medi natural</p> <p>Sobre l'encaix entre el medi natural i el medi urbà</p>	<p>Trobar l'equilibri entre la necessitat que les instàncies públiques superiors (Diputacions, Generalitat...) assumeixin el seu lideratge natural en la gestió d'aquests espais i que les administracions locals també hi participin activament</p> <p>Articular espais de debat, decisió, mediació i gestió en els que poder escoltar i integrar la gran diversitat d'interessos que hi ha sobre l'ús públic de l'entorn natural. I assegurar-ne les condicions mínimes per a que siguin efectius.</p> <p>Implicar a les persones que viuen i/o treballen en l'espai natural que no formen part de cap col·lectiu organitzat</p> <p>Recollir d'una manera més intensa i sistemàtica l'opinió dels visitants (tant a través dels serveis que utilitzen com de manera general) i que no estan representats per ningun club esportiu, entitat ecologista o grup cultural.</p> <p>Replicar, extrapolar i/o aprendre de processos o mecanismes de concertació territorial i sectorial que s'han dut a terme en diferents espais naturals i que han estat ben valorats (per exemple, la CETS del Montseny)</p> <p>Adoptar una mirada territorial de l'ús públic que ajudi a comprendre millor el fenomen de la freqüentació i a pensar mesures de gestió des d'una governança metropolitana</p> <p>Valoritzar els espais naturals urbans (parcs i jardins), les franges entre lo urbà i lo natural (espais intersticials) i els espais oberts de la matriu territorial, sense oblidar les diferències i especificitats dels espais de natura.</p> <p>Recuperar la connectivitat dels espais naturals tenint en compte, en primer lloc, criteris ecològics. Però, també, aprofitant la seva existència per diversificar els indrets on fer activitats d'ús públic a l'aire lliure i per fer pedagogia sobre el valor de la complexitat territorial.</p>	